

KRONIK

Spredte erindringer fra tiden sidst i 90erne til 1980 –,

nedskrevet i maj 1980
af Estrid Torkild-Hansen †
sidste repræsentant for 1. generation
fam. Anders og Kirstine Nielsen,
Svejstrup Østergaard (1882-1938)*

Under mit nu veloverståede 4 ugers hospitalsophold på Lukasstiftelsens hospital faldt tiden efter den første egentlige sygdomstilstand mig særdeles lang – jeg havde det største besvær med at få tiden til at gå – jeg havde ikke kræfter til at læse mere end dagens avis, og dette endda kun ret overfladisk – men til gengæld opstod der en næsten hektisk tankevirkosomhed, kredsene omkring de mange minder og erindringer fra et langt, lykkeligt og rigt livsforløb. Ja, hvor har jeg dog ikke i denne tid genoplevet erindringerne fra de lykkelige barndomsdage i Svejstrup, gymnasietiden i Århus og studietiden i København – med de efterfølgende 43 års virke i mit elskede undervisningsministerium – efter 2 år i det dystre Overpræsidium med skilsmisse- og underholdningsbidragssager – og et lykkeligt ægteskab gennem nu 55 år.

Og nu har jeg mærkeligt nok fået lyst til at nedskrive lidt herom, der kan tjene som et glimt tilbage til den første generation efter mine forældre – den første generation efter dem har bestået alene af os 4 søskende – Marie, Thorgny, Herdis og mig, hvoraf jeg nu som den længstlevende er den eneste, der kan videregive erindringen om oplevelser fra denne tidsperiode for familien.

Næste – 2. generation består jo alene af Thorgnys og Gudruns 4 børn, Knud, Kirsten, Flemming og Erik, som forlængst hver på sin måde og inden for hver sit virkefelt har tegnet et billede af denne generations opvækst, uddannelse og virke.

Som barn i Svejstrup havde jeg de lykkeligste dage, man kan forestille sig, altid – bortset fra de allersidste år – med fremgang og lykke for familien, dog i 1913 afbrudt af den tunge sorg, som Herdis' tidlige død efter en underlivssygdom var for os alle.

---

* Gården blev købt 15.12. 1882 for 63.000 kr. hvoraf 56.000 kr. for fast ejendom og 7.000 kr. for besætning og inventar. Den blev solgt i 1938 for 100.000 kr. hvoraf 85.000 kr. for fast ejendom og 15.000 kr. for løsøre.

Vi var som nævnt 4 søskende, men vi var faktisk kun Herdis og jeg, der rigtig havde fælles barndomsoplevelser i den daglige tilværelse.

Marie var født i 1883 og sluttede sin skolegang i Skanderborg Realskole med alm. forberedelseseksamen i 1899 og fik derefter straks ansættelse som privatlærerinde hos en plantør i Sindal ved Tversted og samtidig blev Thorgny, som 12-årig, elev i Århus Katedralskole og forlod dermed hjemmet for at kunne bo i Århus hos en lærerfamilie, som fader kendte fra Ry højskole.

Dermed var de 2 ældste søskende gledet ud af dagliglivet i barndomshjemmet, men naturligvis havde vi da fortsat fællesskab i hjemmet på Svejstrup Østergaard i alle ferier og ved større begivenheder.

Marie fortsatte sin lærervirksomhed; efter året i Tversted fik hun ansættelse ved Fru Laursens realskole i Århus, hvor hun virkede, lige til hendes kræfter ikke slog til længere. Hun øvede sin lærergerning alene på grundlag af sin alm. forberedelseseksamen, suppleret med et antal feriekursus, hvorved hun uddybede sin viden i de fag, hvori hun underviste, naturfag og håndarbejde.

I min gymnasietid, 1908-11, boede jeg i et værelse ved siden af Maries i fru Laursens private ejendom ved skolen, så vi var i disse 3 år nær sammen i det daglige, selvom jeg var i selvstændig pension på Gæstehjemmet i Ryesgade, ca. 5 minutters gang fra bopælen i Søndergade.

Marie var desuden med sine lange ferier gennem hele livet stærkt knyttet til barndomshjemmet, således at hun og jeg har stået hinanden nær gennem ungdomslivet og senere hen.

Med Thorgny var det anderledes; jeg var jo kun 7 år, da han forlod dagliglivet på Svejstrup Østergaard –; efter at have bestået 4'klassens hovedeksamen på Katedralskolen og efter 2 års forløb studentereksamen drog han straks til København for at begynde det medicinske studium. Jeg ville tro, at når fader og moder valgte denne skolegang for deres søn, må det ses i forbindelse med de trange tider og svære kår, der i 90erne tegnede sig for en fremtid ved landbruget i modsætning til, hvad den akademiske verden dengang kunne frembyde.

Det er mit indtryk, at Thorgny straks følte sig grebet af interesse for sit studium, og når han i sin studietid holdt ferie i Svejstrup, så blev tiden faktisk i overvejende omfang tilbragt i Ry hos vores onkel dr. Isager og »faster Maren« – datter i 2' ægteskab af faders stedfader, Jens Frandsen – Isager havde stilling som overlæge ved Ry sanatorium, han havde desuden en stor privat lægepraksis og lægebolig ved Ry Stationsby med den naturskønne beliggenhed ved Himmelsbjergsøerne, som man besejlede med egen robåd, både til lystfiskeri og sejlads til småøer i søen, hvor bespisning skete med medbragte madkurve og benyttelse af bål til nærmere tilberedning af maden. Det var alt i alt en herlig tid.

Desværre endte denne tid med et brud mellem familierne p.gr.a. en misforståelse m.h.t. Isagers indforståelse med Thorgnys plan om at nedsætte sig som praktiserende nabolæge med bopæl ved Alken station, hvor fader havde opført et smukt lille rødstensmuret hus, der skulle være Thorgnys bolig, lige ved Alken station.

Huset står der vist endnu. Men planen om nedsættelse der blev ganske opgivet. Dette smertelige brud blev dog lykkeligvis efter års forløb rettet op igen.

Efter ophøret af ferieophold ved Ry St. fulgte for Thorgny nogle års sommerferieophold hos vor søster Herdis, i 1909 gift med pastor Kuhlman ved Bedsted-Grurup kirke i Thy, med bopæl i den gamle præstegård i Bedsted med den skønne have, præget af forgængernes sans for stauder og andre skønne beplantninger, indtil dette ophørte ved Herdis' meget sørgelige død d. 26/9-1913, en måned før hendes 25 års fødselsdag.

Og så var tiden gået, til Thorgny afsluttede sin lægeuddannelse, den efterfølgende turnus med ansættelse mange steder som Hald, Nakkebølle, Vejlefjord og sidst Silkeborg – under krigen 1914-18 nogen tids ansættelse som reservelæge i hæren, med indkvartering hos en ældre enke i Vanløse, hvortil han ofte fik mig inviteret ud til daglig, hyggelig middagsbespisning, hvad jeg naturligvis var meget glad for.

Fra Thorgnys studietid har jeg naturligvis i klar erindring hans periode med dyrkelse af det dengang netop udbredte J.P. Müllers system for hjemmegymnastik og Hindhedes kost – reformplan for en billigere og mere sundhedsrigtig kost, dette gav sig udslag i Thorgnys deltagelse i en konkurrence om at sætte den daglige kostpris så langt ned som muligt. Thorgny bestræbte sig i det hele for at gøre sin tilværelse så billig som muligt, netop på et tidspunkt, hvor der slet ikke var behov derfor.

Jeg har således i klar erindring, hvordan Thorgny engang afslog at modtage faders tilbud om dækning af en udgift, han havde haft, med forslag til fader om at give beløbet til mig, som sikkert havde mere behov derfor.

Thorgny var, som det allerede vil fremgå af foran anførte, trods afstanden mellem os i barndommen, mange gange senere særdeles omsorgsfuld for mig; i mit første studieår i København 1911-12 var han kandidat på Rigshospitalet med bopæl samme sted; i hovedbygningens indgangsfløj mod Blegdamsvejen som netop står der endnu, og han inviterede mig ofte til at besøge sig der, ja, næsten hver dag til stor adspredelse for mig i min ensomhed i den store by.

Fra 1899, da Marie og Thorgny havde forladt Skanderborg Realskole, var Herdis og jeg alene tilbage hjemme, Herdis var 1 år elev i TS Langs kostskole i Silkeborg, og jeg gik 2 år i Bjedstrup forskole, og fra 1900 blev vi elever i Skanderborg private realskole. Fra denne tid erindrer jeg særligt vore daglige køreture fra Svejstrup til Skanderborg og hjem igen, 1 time hver vej; vi kørte jo ikke hurtigt med de små heste, vi havde, det meget bakkede terræn og det lille køretøj, først en lille kassevogn, så en gig og sidst en jumble, så vi fik tid til at leve os sammen med det skønne landskab, som vi passerede; især i Linddalen, som dengang var helt ubebygget var der meget smukt, vi kendte hvert hus, hvert bed, ja næsten hver plantevækst i grøfter og haver. Det kunne ske, at vi havde oplevelser med stædige og ustyrlige heste, med landstrygere, som ville køre med os, med tærskværker, som hestene var bange for og ikke ville køre forbi, men det var kun sjældne og ikke alvorlige oplevelser. Det var en uforglemmelig skønhed, vi oplevede på disse

ture igennem de vistnok 3 år, vi var henvist til dem.

Da Herdis havde bestået alm. forberedelseseksamen, tog hun, i lighed med, hvad Marie havde gjort, stilling som lærerinde, og det var så fjernt som ved Gilleleje private realskole. Så blev jeg alene tilbage til skolegangen i Skanderborg. Jeg husker ikke ret, hvordan jeg så fik tilbagelagt vejen Svejstrup-Skanderborg, men jeg husker, at jeg i perioder boede som kostelev på skolen, som ikke ellers havde kostelever.

I 1907 kunne fader og moder fejre deres sølvbryllup, og det står for mig som en skelsættende begivenhed, idet det da for første gang måtte vække til forståelse af at fader, støttet af moder, havde øvet en for landbruget og landbefolkningen som helhed betydningsfuld virksomhed i højere plan. Fra tidlig morgen strømmede det ind med deputationer, gaver og lykønskninger fra det ganske land, bl.a. fra Andelsudvalget, Andelsbladet, Jysk Andels-foderstofforretning, Foreningen af jyske landboforeninger, Dansk Smørmærkeforretning – der just med fader som formand havde fået gennemført loven om lurmærket som påbudt varemærke for det danske smør til eksport, hvorfor der også kom en pompøs gave fra den hidtidige mellemmand ved forhandling af det danske smør til England, en sølvterrin, pyntet med hvide syrener så smukt, at jeg aldrig har glemt det skønhedsudtryk, den bragte mig.

For faders indsats for lurmærkelovens gennemførelse er der redegjort meget udførligt og på hædrende måde i Det Kgl. Landhusholdningsselskabs 200 års jubilæumsbog »For Fædrelandets bedre flor« i et særligt afsnit »Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard«, pag. 140, endda det ikke tjener til Landhusholdningsselskabets ære, at det ikke i sin tid ville støtte planen om lurmærkets gennemførelse.

Gaverne til sølvbrylluppet var overvældende, såsom 2 sæt sølvkaffekander med sukkerskål og flødekande, det ene desuden med en sølvthepotte, der var en guldsmedeæske med 12 sølvknive, mange sæt sølvspiseskeer og sølvgafler, theskeer, potageskeer, grødskeer, en sølvskål og fra Svejstrup beboerne et egetræsdækketøjsskab samt fra Skanderborg landboforening, et dobbeltkapslet guldur med lang guldkæde med en 4-dobbelt medaljon, et ur, fader altid bar, såvel til daglig som til festdragt – jeg ville tro, at Knud har arvet denne gave.

Festen blev fejret i det dengang nyopførte Svejstrup forsamlingshus med 120 gæster den første dag fra nær og fjern, og for den lokale befolkning den næstfølgende dag.

Spadsereturen fra gården til forsamlingshuset og tilbage igen var begunstiget af et strålende solskinsvejr. Der var menukort med billeder af forsamlingshuset og Svejstrup Østergaard i baggrunden – der var 4 retter mad og 4 slags vine, vel at mærke alle Fåborg-vine! Det var en fest, som kastede glans langt ud over fremtiden.

Så fulgte iøvrigt for mig, efter afslutningen med alm. forberedelseseksamen min skolegang i Skanderborg i 1907, det tristeste år i min tilværelse, i starten uden fremtidsplaner af nogen art, alene beskæftiget med husvæsenet som eneste hjælp for moder, i en tid, hvor fader var særdeles meget borte fra hjemmet,

optaget af gennemførelse af de stadigt voksende opgaver i landbrugs- og andelsvæsenets tjeneste, altid dog stilende mod hjemmet i al sin fritid.

Det var for mig en yderst primitiv og stillestående tilværelse med en husførelse fjernt fra den travle husførelse i 90'erne, hvor fader mest var hjemme og hvor fader og moder drev mejerivirksomhed ved siden af landbruget med en hestetrucket centrifuge, hvorfra der solgtes smør til familier i Skanderborg, hvortil mine søskende i forbindelse med skolegangen i Skanderborg bragte smørret i de smukke blå stenkrukker af den slags, der stadig findes, og hvor den daglige husholdning omfattede 16 personer, 5 karle eller landbrugs elever, 5 kvindelige medhjælpere, evt. husholdnings elever, 4 børn og fader og moder.

Den stærkt indskrænkede husførelse havde sammenhæng med, at moder havde overtaget driften af landbruget – ved forpagtning fra fader! – så hun uden at skulle stå til regnskab, når fader kom hjem, kunne træffe alle beslutninger om driftens tilrettelæggelse, gerne med en forvalter ved sin side, og i forbindelse hermed var landbruget gjort kvægløst, så der ikke krævedes større folkehold.

Det var dog trods alt en tid med mange gode oplevelser i det folkelige fællesskab, som udfoldede sig i Svejstrup forsamlingshus, som moder var formand for, og hvor hun ofte arrangerede møder med fremtrædende personligheder og folkelige sammenkomster, ofte med dans, som lige passede til min 16-årige alder.

Og så blev da spørgsmålet om min fremtidige uddannelse taget op til drøftelse som aktuelt, først resulterende i en plan om at søge optagelse på Askov højskole, hvorfra jeg blev afvist som for ung, derefter opstod i forbindelse med den ved Almueskoleloven af 1903 åbnede lettere adgang til studentereksamen, som netop var trådt i kraft, planer om at blive student med skolegang i Århus Katedralskole, hvor jeg også ved besøg hos rektor Vaupel blev godkendt som tilmeldt til optagelsesprøve, men senere fik afbud fra at komme til prøve, da alle pladser var optaget af skolens egne »aspiranter« – det var fortrinsvis lærernes privat forberedte elever, en ordning som Nina Bang påbød afskaffet, og som jo også var forkastelig set ud fra synspunktet om lige adgang for børn fra landet og børn fra byen.

Så kom jeg fra sommeren 1908 ind som elev på Marselisborg privatejede kostskole, en skole, som jeg mere vil rose for den skønne beliggenhed med have og park i direkte forbindelse med Marselisborg skovene og 3' gymnasieklasses privilegium med en udsigt over bugten over mod Mols, så skøn, at den ligefrem distraherede fra undervisningen – end for selve skolegangen. Jeg elskede dog skolen så højt, at jeg endnu husker min hektiske gråd ved afslutningsfesten over at skulle forlade den.

Efter studentereksamen i 1911 gik vejen videre til København, hvor jeg efter nogen vaklen og usikkerhed valgte det juridiske studium, mere fordi jeg af nerve-mæssige grunde ikke turde stile imod den medicinske uddannelse og af skræk for mulige disciplinære vanskeligheder ikke turde stile imod en lærergerning, end for juraens egen skyld.

I hele min studietid var fader særdeles travlt virkende inden for landbrugs- og andelsvæsen, altid optaget af løsning af betydningsfulde opgaver, hvoriblandt

oprettelsen og senere driften af Andelsbanken og oprettelsen af et landbrugsråd indtog førstepladsen.

Om faders meget stærke medvirken ved landbrugsrådets oprettelse er der skrevet meget indgående i den i 1976 udgivne bog »Landbrugsrådets tilblivelse« ved Torben Hansgaard.

Under den første verdenskrigs første år fik fader lejlighed til at gøre en stor indsats til gavn for det danske landbrug og dets andelsvæsen, der bevirkede, at man fra landbrugets og andelsvæsenets side ønskede at vise fader en hædersbevisning, hvis gennemførelse jeg blev inddraget i ved en oplevelse jeg aldrig glemmer.

Da jeg en dag i sommeren 1915 sad på mit værelse i Grundtvigs hus, hvor jeg boede i hele min studietid 1911-18, og syslede med min forberedelse til de juridiske forelæsnings på universitetet og hos manuduktøren, bankede det på min dør og 3 store mørkkledte (»møde«-klædte efter tidens skik) herrer trådte ind med direktør Broberg (DFDB) som talerør og fortalte, at de af en større landbokreds havde fået til opgave for et beløb af 2500 kr. at indkøbe gavegenstande til fader og moder, og spurgte, om jeg ville hjælpe dem med disse indkøb, hvad jeg naturligvis gerne ville.

Taxaen, der holdt på gaden, blev straks dirigeret ud til maleren Harald Foss' hjem. Man vidste, at han havde et maleri fra Gl. Rye. Man så dette billede med de skønne lyngklædte bakker i forgrunden, med Rye kirke som højdepunkt, netop faders barndomsegn, og uden diskussion blev det i hast købt for 1200 kr. Så kørte man til hofjuveler Michelsen i Bredgade, hvor man købte 3 kgl. porcelænsvaser med skønne havbilleder og måger og tang i sølvbeslag, det flotteste og bedste, der fandtes i butikken, og så kørte man til Arnbaks kunsthandel, også i Bredgade, hvor man købte maleriet fra Ll. Værløse af P. Mønsted formedelst 500 kr.

De 3 herrer kørte mig tilbage til Grundtvigs hus, hvor jeg genindtog min plads ved studierne en stor og uforglemmelig oplevelse rigere.

I løbet af sommeren 1915 blev de indkøbte gaver overrakt fader og moder ved en festlighed i »Estraden« i Skanderborg dyrehave, med deltagelse af en repræsentativ forsamling af landbrugets og andelsvæsenets folk.

Gaverne blev hjemført til dagligstuen på Svejstrup Østergaard, som de faktisk forvandlede til den rigeste og skønneste stue, man kunne forestille sig, og det gjaldt for alle fremtidens dage.

Næppe har noget maleri kunnet yde modtageren større glæde, end dette billede gav fader. Han havde jo ikke mange dage med fuldkommen ro i hjemmet, men jeg erindrer som nogle af de rigeste stunder med fader i hjemmet de stunder, hvor han ved at se på maleriet fra Gl. Rye hengav sig til sine erindringer fra barneårene, da han endnu som dreng fra Jærgaarden tilbragte sin tid på Jærgaardens

---

Harald Foss, 1843-1922; i Store Nordiske konversationsleksikon beskrevet som en af sin tids bedste landskabsmalere, titulærprofessor ved akademiet, repræsenteret på Statens Museum for kunst med 5 malerier, og også repræsenteret på andre museer, bl.a. Århus Museum.

jorder ved vejen fra Gl. Rye til Himmelbjerget, hvor han passede småkvæg, små beplantninger, snittede småpinde og i blink så hen til en fremtid med bedre forhold for landbefolkningen – og sådanne blink har han jo haft.

I de følgende år udfoldede fader fortsat en travl virksomhed til fremme af andelvæsen efter behov derfor og landbrugets forhold i det hele.

Der var ofte modstridende kræfter, der skulle overvindes, nævnes kan således vanskelighederne for den nyoprettede Danske Andels Cementfabrik, der kom ud for et sagsanlæg fra F.L. Smidths cementfabrikker, der resulterede i en højesteretsdom, hvorefter andelhaverne var bundet til for en vis tidsperiode at aftage deres forbrug af cement fra F.L. Smidths-fabrikkerne, således at Andels-cementfabrikkerne i de første år kun kunne fabrikere, men ikke afsætte sin produktion til andelshaverne.

I denne tidsperiode indtraf også en episode med et særdeles hårdt og skarpt angreb fra den radikale regerings side på fader personligt for at være gået uden for sin kompetence i forhandlinger om eksport til England; regeringen forlangte ligefrem over for andelsudvalget, at man valgte ny formand, hvilket andelsudvalget pure afviste som et aldeles ubegrundet krav og foretog enstemmigt genvalg – utroligt, at en radikal regering i den grad kunne tilsidesætte en organisations selvstyre (Det står mig ikke klart, om den kritiserede handling stod i forbindelse med den indsats, for hvilken man netop fra landbrugets og andelsvæsenets side havde vist sin påskønnelse gennem de foran omtalte gaver).

Andelsbanken kom ud for modstand fra Århus by med planer om opførelse af en bygning for banken på den erhvervede grund ved Domkirken og Teatret, hvilket førte til bankens flytning til København, hvor man i forbindelse med Arbejdernes Andelsboligforening erhvervede den centralt beliggende grund ved Vesterbros passage og her opførte »Axelborg«.

Ved Andelsbankens flytning til København blev faders ophold her så hyppige og tidskrævende, at det faldt naturligt for ham at have en lejlighed her.

Som foran nævnt boede jeg i hele min studietid i Grundtvigs hus, og det var under helt misundelsesværdige betingelser uden bekymringer af nogen art for mig, til sidst mod en betaling af 75 kr. pr. md. for alt med 4 daglige 1' klasses måltider, morgen, frokost, middag og aftensbord, telefon, avislæsestue, adgang til badeværelse, portier-service m.m., og at det så i 1918 endte med bestået juridisk embedseksamen med en 1' karakter – strøget mål – det var næsten utroligt og vidunderligt.

Samtidig blev jeg forlovet med min tilkommende ægtefælle, som jeg derefter har delt livet med gennem 55 år nu i 1980.

Da jeg efter min eksamen havde fået ansættelse i Københavns Overpræsidium og ikke fortsat kunne bo i Grundtvigs hus og ikke var indstillet på bryllup lige med det samme, passede det særdeles godt for mig indtil videre at kunne dele lejlighed med fader, og det førte så til, at fader lejede en stor 5 værelses lejlighed på Værnedamsvej (nr. 2), hvor fader og jeg så delte bopæl – uden husførelse – 1918-25, da jeg blev gift, hvorefter vi lejede lejlighed i det på Østerbro nyopførte

»Ved Classens Have«, hvor vi indrettede os med fælles husførelse i 2 nabo-lejligheder.

Tiden efter 1918 eller måske først efter 1920 blev en modgangens tid. Vi var nu inde i efterkrigstiden efter første verdenskrig med alle dens ulykkelige hændelser, med Landmandsbankens sammenbrud som den helt dominerende økonomiske ulykke for landet, og de dermed følgende utallige krak indenfor de største erhvervsvirksomheder og rigmandsverdenen; også for Andelsbanken tegnede der sig alvorlige vanskeligheder, som gav anledning til angreb og kritik for utilstrækkelig sikring mod tabgivende dispositioner, især var det andelsmejeriernes vidtløftige dispositioner, der bragte banken i fare, og da det efter en forudgående undersøgelse blev besluttet at standse bankens virksomhed i 1925, skiftede stemningen mod fader fra den højeste tillid til kraftig mistillid – det førte til, at fader mistede sine mange og mangeårige tillidsposter, en efter en, det hårdeste slag var nok hans fald som formand for Jysk Andelsfoderstofforretning, som han vel kan betragtes som stifter af, og som han havde været formand for fra oprettelsen i 1898.

Faders holdning over for denne modgang var i begyndelsen i det ydre stærk og fast, måske hentede han sin styrke i bevidstheden om alt det meget, han faktisk havde udrettet, og som ikke kunne rokkes ved bankens efterfølgende standsning; han trak sig ikke tilbage fra sine poster, som det undertiden blev foreslået ham af trofaste venner, men valgte at tage nederlagene, som man tilføjede ham, med vemod og altid med tak for den tid, man havde givet ham lov til at virke i sine hverv.

Men alt dette smertede ham dog så dybt, at det vel blev årsag til hans tidlige død som kun 69-årig. Jeg har altid anset det for en lykke, at fader på denne måde blev fri for at opleve en uvirksom og måske fortsat i nogen grad miskendt alderdom.

De sidste års angreb og kritik var dog ikke stærkere, end at hans dødsfald blev omtalt i så at sige alle landets blade med en enestående hyldest som en høvdingeskikkelse, der havde virket stort til landets og befolkningens, især landbefolkningens, gavn, selvom der også i denne omtale indflettedes kritik af forholdene, især i forbindelse med Andelsbankens virksomhed.

Det må iøvrigt hermed erindres, at der fortsat er rejst tvivl, om det var rigtigt, at man standsede bankens virksomhed, da likvidationens resultat gav dækning til indskyderne.

Der rejstes da også af Andelsfolkene en mindsten for ham på Svejstrup Østergaard mark ved landevejen Skanderborg-Ry.

Deltagelsen ved selve begravelsen var overvældende, både med personligt fremmøde af repræsentanter fra de store andelsforetagender og landbrugets organisationer og med et overvældende antal kranse og dekorationer med signerede bånd, så mangfoldigt at blomstervældet dækkede pladsen langt udenfor gravstedets rammer.

Der findes fotografier er dette både i avisudklip og i vor private fotografisamling.

Faders modgang* tog nu indirekte også på mine kræfter, så jeg ved siden af mit arbejde ikke havde nerver til at foretage en selvstændig bedømmelse af de rejste problemer, men levede på den dybeste overbevisning om, at jeg altid og trygt kunne stå ved faders side.

Efter min eksamen i 1918 fulgte de foran nævnte 2 års ansættelse i overpræsiediet, hvor jeg var beskæftiget med så dystre sager som indkrævning af underholdsbidrag fra fædre til børn, født udenfor ægteskab, eller skilsmissebørn, og derefter fulgte fra 1/6 1920 43 års ansættelse i undervisningsministeriet, som var en vidunderlig arbejdsplads, og som har givet mig en overdådighed af oplevelser. Altid med opgaver, der var værd at arbejde for, med forhandlinger og samarbejde med fremtrædende personligheder indenfor kulturens verden.

Jeg har oplevet ministrene Appel, Nina Bang, Byskov, Borgberg, Jørgen Jørgensen, i flere regeringer, – han vovede i 1938 at indstille mig til kontorchefsnævnelser, som den første kvindelige kontorchef i centraladministrationen, hvilket det passede godt for den radikale minister at udvirke; hvilken udvikling er der ikke sket siden da! – desuden ministrene Højberg Christensen, i Erik Scavenius regering, A.M. Hansen, der altid erklærede sig som livs stedfortræder for Jørgen Jørgensen, der til sin egen store skuffelse ikke måtte komme med i Buhls samlingsregering, og så endvidere ministrene M. Hartling, Hartvig Frisch, Bomholt – i flere regeringer. Flemming Hvidberg og Helveg Petersen – alle sammen står de for mig som personligheder af ministerformat. Hvad angår en egentlig demokratisk indstilling står Jørgen Jørgensen for mig som endog større end mange af de socialdemokratiske ministre, han står for mig som personifikationen af den ægte folkelig-demokratiske livsholdning i Grundtvigs ånd.

Det havde stået for mig som en stor tillokkelse ved ansættelsen i ministeriet at ferierne var lange og arbejdsdagen kort – i denne henseende blev alle mine forventninger gjort til skamme – jeg har holdt korte ferier og ubegrænset arbejdstid – men glæden og lysten til arbejdet har begrundet dette.

Det var mit princip at lade arbejdet komme i første række i min tilværelse og privatlivet i anden række, et princip, som måske er af tvivlsom berettigelse, når man som jeg var gift og havde pligter overfor hjem og ægtefælle, men jeg har været begunstiget af at have en ægtefælle, som gav mig den fulde frihed m.h.t. bestridelsen af mit arbejde i det omfang, jeg lod det brede sig ud over vort hjemmeliv, og som samtidig ofte gennem samtaler og drøftelse kunne give mig impulser og inspiration til arbejdets bestridelse.

Når jeg nu ser tilbage over min 43-årige virksomhed i undervisningsministeriet er det, på nær enkelte skuffelser, med største glæde og taknemmelighed, herunder

---

* kombineret med de privatøkonomiske bekymringer i forbindelse med Thorgnys opgivelse af kuranstalten Midtjylland –

taknemmelighed for at man i 1953 ønskede at hæve mig op over kontorchefstillingen ved at oprette en honorarlønnet stilling som kommitteret i skolesager, en stilling, som blev oprettet for mig og bortfaldt med min afgang – ligesom jeg da også var meget taknemmelig for, at man ved min afgangsalder opfordrede mig til at fortsætte endnu en tid på grund af den dengang igangværende omorganisation af ministeriet – det kom til at dreje sig om tiden 1/1 1962 til 30/4 1963.

Det har i det hele ikke skortet fra ministeriets side på opmærksomhed og velvilje overfor mig gennem alle årene. Jeg blev således indstillet til udnævnelse til ridder af Dannebrog blandt de første 10 kvinder, der udnævntes til riddere, da de kgl. nådesbevisninger i 1951 udvidedes til også at omfatte kvinder, senere fulgte udnævnelsen til Ridder¹ og senere igen kom som en særlig anerkendelse for mig udnævnelsen til Kommandør, som liggende over den for kontorchefer normale grænse ved Ridder¹.

Efter alle kongelige udnævnelser og tildeling af nådesbevisninger gik jeg i audiens hos henholdsvis Chr. X og Frederik IX, ligesom jeg altid gik til den store Nytårskur for den talstærke embedsmandskreds, hvortil jeg hørte – det morede mig at træffe kolleger fra andre ministerier.

Og så har jeg da nu været pensionist i 17 år med fuldkommen fritagelse for arbejde af nogen art – bortset fra det helt nødtørftige i hjemmets dagligliv – alt imens min ægtefælle fortsat har videreført sin advokatforretning – således at han har drevet den igennem 59 år – og først har opgivet den efter at en sygdomsperiode i sommeren 1979 tog så hårdt på hans kræfter, at han ikke længere formåede at fortsætte forretningen, der stillede meget store krav til hans arbejdsindsats, idet han til sidst ikke havde nogen medhjælper.

Hans lykkeligste år var nok årene 1947-1967, da han med største interesse og flid, og med mange personlige bidrag, redigerede Sagførerbladet – senere Advokatbladet – og herfor høstede megen anerkendelse, blandet med nogen kritik; bladet blev på dette tidspunkt af en svensk højesteretsdommer betegnet som Nordens bedste juridiske tidsskrift.

Vi har haft den lykke at han fik lov til – d.v.s. var i stand til at afvikle sin forretning pr. 31/12 1979 i fuldkommen harmoni med klienter og med sagførerkollegaen landsretssagfører Vagn Skovlund, som udviste al den hjælpsomhed, som det kollegiale forhold og lejemålet hos ham i St. Kongensgade – efter flytning fra kontoret gennem 40 år på Gl. Torv – kunne give mulighed for.

Og nu i vor høje alder kan vi da i fællesskab nyde vort otium.

Tilværelsen består jo for de fleste i et privatliv og et virksomhedsliv. Vort privatliv har været ret enkelt, men vi har da i privatlivet haft stor glæde af vore 3 nevøer og vor niece, som alle har vist os stor opmærksomhed, og som alle har kunnet glæde os med deres dygtighed og indsats i deres forskellige stillinger – og som vi skylder stor tak for deres holdning overfor os.

Maj 1980
E. T.-H.